

בענין אכילת מצה בשבעת ימי החג

שבת הגדול תשס"ח

#1 שמות יב:טו - שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאר מפתיתכם כי כל אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד יום השבעי.

#2 שמות יב:יח - בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב.

#3 שמות יג:ז - מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבלך.

#4 שמות כג:טו - את חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות כאשר צויתך למועד חדש האביב כי בו יצאת ממצרים ולא יראו פני ריקם.

#5 דברים טז:ג - לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך.

#6 דברים טז:ח - ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי יצרת לה' אלקיך לא תעשה מלאכה:

#7 מס' פסחים קכ. - (דברים טז) ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי יצרת לה' אלקיך, מה שביעי רשות אף ששת ימים רשות. מאי טעמא - הוי דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא. יכול אף לילה הראשון רשות - תלמוד לומר על מצת ומררים יאכלהו. אין לי אלא בזמן שבת המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים - מניין? תלמוד לומר בערב תאכלו מצת - הכתוב קבעו חובה.

#8 רשב"ם שם - שביעי רשות - דכתיב וביום השביעי יצרת ולא כתיב תאכל מצות שהרי הוציאו מן הכלל. אף ששת ימים רשות - שאם רצה לאכול בשר בלא לחם או להתענות הרשות בידו. הוי דבר שהיה בכלל - דכתיב שבעת ימים תאכל מצות ויצא מן הכלל בהאי קרא דששת ימים כתיב ללמד שהיא רשות ולא ללמד על עצמו לבדו אלא ללמד על הכלל כולו דהיינו ז' ימים דזו אחת מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן. מהכא שמעינן דמצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן דהא תניא כוותיה דרבא...

#9 מס' סוכה כז. - משנה. רבי אליעזר אומר: ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, אחת ביום ואחת בלילה. וחכמים אומרים: אין לדבר קצבה, חוץ מלילי יום טוב ראשון של חג בלבד. גמרא. מאי טעמא דרבי אליעזר? תשבו כעין תדורו, מה דירה - אחת ביום ואחת בלילה, אף סוכה - אחת ביום ואחת בלילה. - ורבנן: כדירה, מה דירה - אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל, אף סוכה נמי - אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל. - אי הכי, אפילו לילי יום טוב ראשון נמי! אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוודק: נאמר כאן חמשה עשר ונאמר חמשה עשר בחג המצות, מה להלן - לילה הראשון חובה, מכאן ואילך רשות, אף כאן - לילה הראשון חובה, מכאן ואילך רשות - והתם מנלן? - אמר קרא (שמות יב) בערב תאכלו מצת - הכתוב קבעו חובה.

#10 רש"י שם - מכאן ואילך רשות - דהכי ילפינן לה בפרק בתרא דפסחים (קכ, א): ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי יצרת מה שביעי רשות - אף ששה רשות, לפי שהשביעי בכלל שבעת ימים תאכל מצות ויצא מן הכלל, ללמד שאכילת מצות האמור בו אינו חובה - אלא אם באת לאכול - תהא אכילתך מצה ולא חמץ, ולא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא.

#11 מאירי מס' פסחים צא: - וכבר ידעת שהמצה אין חיובה כל שבעה אלא לילה הראשון בלבד הא שאר הימים כל שאינו אוכל חמץ אוכל מה שירצה

#12 שו"ע או"ח תעה:ז - אין חיוב אכילת מצה אלא בלילה הראשון בלבד.

#13 מס' פסחים כח: - ...ומנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא עובר בלא תעשה - שנאמר (דברים טז) לא תאכל עליו חמץ, דברי רבי יהודה. אמר לו רבי שמעון: וכי אפשר לומר כן? והלא כבר נאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות. אם כן מה תלמוד לומר לא תאכל עליו חמץ - בשעה שישנו בקום אכול מצה - ישנו בבל תאכל חמץ, ובשעה שאינו בקום אכול מצה - אינו בבל תאכל חמץ.

#14 פני יהושע פסחים כח: - ...איכא למידק אם כן מאי קאמר ובשעה שאינו בקום אכול מצה אינו בבל תאכל חמץ דהא ודאי ליתא דהא בכל שבעת ימים אינו בקום אכול מצה לבר מלילה ראשונה דהוי חובה ובאינך רשות...מזאפשר לומר דלר"ש בכל שבעת ימים אכילת מצה כפשטא דקרא דהא לקמן סוף פרק ערבי פסחים [ק"כ ע"א] משמע דהא דאין מצות אכילת מצה אלא בלילה ראשונה לא ידעינן אלא מרומיא דקראי, כתוב אחד אומר שבעת ימים תאכל עליו מצות, וכתוב אחד אומר ששת ימים תאכל עליו מצות, וע"כ דרשינן מה שביעי רשות אף ששה רשות, ואם כן לר"ש אפשר דלית ליה הך דרשא דדריש להאי רומיא דקראי למילתא אחריתא לענין חדש וישן כדאיתא בסיפרא פרשת ראה והובא שם בילקוט [סי' תתק"ד] ע"ש...

#15 חזקוני שמות יב:יח - שבעת ימים מצות תאכלו כתיב, כלומר אם אכל מצה כל שבעת הימים קיים הפסוק זה של שבעת ימים מצות תאכלו...

#16 אבן עזרא שמות יב:טו - שבעת ימים טעם מצות תאכלו, זכר לאכילתם בצאתכם ממצרים, כי לא צוה שיאכלו מצות רק הנאכלים עם הפסח לפני חצות לילה. רק שבעת ימים צוה לאכול מצות להיות זכר לאשר קרה לכם בצאתכם ממצרים...וככה כתוב על הפסח: שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני (דברי טז, ג). והנה הזכיר על הפסח שבעת ימים תאכל מצות - חיוב על דרך הפשט.

17# חידושי חתם סופר מס' פסחים ה. - ...דנהי דקי"ל דששה ימים רשות חוץ מלילה ראשונה מ"מ נהי שאינו נענש אם לא אכלו מ"מ יש לו שכר אם אכל מצה ביום ולילה ע"ש בחזקוני ולולי זה לא ידעתי לפרש הנך קראי.

18# בעל במאור פסחים כו:

באכילת מצה מה טעם אין אנו מברכים עליה כל ז' כמו שמברכים על הסוכה כל ז' דהא נמרינן מהדרי שלילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות בין במצה בין בסוכה כדאימא בפרק הישן ויש להשיב לפי שאדם יכול בשאר ימים לעמוד בלא אכילת מצה ויהיה ניוון באורו ודוחן וכל מיני פירות משא"כ בסוכה שאין יכול לעמוד בלא שינה ג' ימים והוא חייב ליטון בסוכה ולטייל בה והיינו דאמרינן בשבת בפרק רבי אליעזר מצה וכל מכשיריה דוחין את השבת דברי רבי אליעזר מנא ליה לר"א הא אי מסוכה מה לסוכה שכן נהגת בלילות כבימים והו טעם שמברכין על הסוכה כל ז' ואין מברכין על מצה כל שבעה וטעם נכון הוא :

19# שו"ת הרשב"א ח"א ס' יח - שאלת למה אין מברכין על המצות כולן כגון המלוה את חברו והטוען עמו וכיוצא בהן. תשובה זו שאלה עמוקה ודבר שעמדו עליו הראשונים זצ"ל ונסתבכו בו הרבה מפני מה מברכין על מקצתן ואין מברכין על כולן ואי זו שמברכין עליה ואי זו שאין מברכין עליה. ואין הענין תלוי בטעם אחד שאתן לך כלל אחד בהם...וכן על ביקור חולים ותנחומי אבלים והבאת שלום בין אדם לחברו מפני שהן תלויות ביד אחרים דדילמא לא מקבלי מיניה ובידם לעקור ממנו מצוה זו...וכל מצוה שאפשר למיעקרא אע"ג דהשתא לא מיעקרא כמאן דמיעקרא דמיא...[ו]כיון דאפשר למיעקריה לעשה אף על גב דאכתי לא עקרה ליה הוה ליה כמאן דליתיה.

20# ספר כלבו סימן עא - וה"ר שמואל שקילי ז"ל כתב דשאני מצה שאכילתה בשאר ימים אינה לשם מצות מצה אלא להשביע רעבו לפי שאינו רשאי לאכול חמץ ולהשביע עצמו ודומה למי שאוכל בשר בהמה טהורה לפי שאינו רשאי לאכול בשר בהמה טמאה שאינו מברך אקב"ו לאכול בשר בהמה טהורה אבל הישיבה בסוכה ודאי לא צורך גופו הוא להשביע רעבו אבל לקיום המצוה לבד ולפיכך צריך לברך.

21# מגן אברהם תרלט:יז - מה שאין מברכין על מצה כל ז' היינו משום שאין מצוה באכילתו אלא שאין אוכל חמץ משא"כ בסוכה (מהרי"ל)

22# שו"ת באר שבע סימן נב - יש לשאול היאך אנו מברכין וצונו להתעטף בציצית שהרי אין אדם חייב לקנות טלית בת ד' כנפות כדי שיתחייב בציצית ומה שאנו נזהרין להתעטף בציצית אינו מצד החיוב כלל אפילו מדרבנן אלא כדי להרבות במצות שאנו יכולין לקיים כדאמרינן וכי משה לאכול מפריה הוא תאב וכו' כמ"ש הסמ"ג והטור. וי"ל דכיון שאם רוצה להתכסות בטלית בת ארבע כנפות חייב מדאורייתא להטיל בה ציצית לפיכך שפיר שייך לומר וצונו להתעטף בציצית לפי שר"ל עכשיו שאני רוצה להתכסות בטלית בת ארבע כנפות צונו הקב"ה להתעטף טלית זה בציצית אבל לא קאי וצונו על חובת גברא כמו גבי תפילין ושאר מצות.

23# מס' סוטה יד. - דרש רבי שמלאי: מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לא"י? וכי לאכול מפריה הוא צריך? או לשבוע מטובה הוא צריך? אלא כך אמר משה: הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא"י, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי.

24# ספר אור זרוע ח"א - הלכות ברכת המוציא סימן קמ - והא דמברכ"י להתעטף בציצית אע"ג שאין חובה להתעטף אפ"י למ"ד חובת גברא הוא כדאמרי' פי התכלת וליטעמיך אפ"י למ"ד חובת גברא הוא נהי דחייביה רחמנא כי מכסי טלית בת חיובא כי מכסי טלית דלאו בת חיובא מי חייבי רחמנא יש לומר דחייב לכסות מדרבנן א"י הואיל שנהג בה חייב כדפרי' לעיל גבי תפלת ערבית.

25# רא"ש מס' כתובות א:יב - ...ולא דמי לשחיטה שאינו מחוייב לשחוט ולאכול ואפ"ה כשהוא שוחט לאכול מברך...דבדקדשים אי אפשר בלא שחיטה הילכך מברכין על כל שחיטה.

26# שדי חמד מערכת חמץ ומצה ס' יד

ואי יאכל פת וכל לומר כי לא ירלה עתה בפח לאכול ואם בן ספיר הו' מלוה בכל שבוע ימי הפסח באכילתה שמק"ס הל"ח לבל לאכול חמץ וניחא שפיר דלכך לא מברכין משום דעל קיום לא חששה לא מברכין ועיין פרי מגדים י"ד ס' י"ט בהקדמה ע הרי"ב"א בתוס' שבועות ד' כ"ד שכונר דליכא פשה שאינה זכורה והו' רק תיקון פלאו א"כ כן למה מברכין על השחיטה ע"ש ואף דנחורה מפורש שבועת ימים האכל מלה עס כל זה כיון דכתיב ששת ימים למדו דאני מלוה כדגחב רש"י שם ועל כרחין הא דכתיב שבועת הוא לכוונה זו דרק מפני להראות קיום הלא חששה ולא משום מלוה טלמית עכ"ד י"ו :

בגילה הראשונה הוא מלוה מלה חיונית מלך עלמה מפני טעם המלוה בענש שיש בה אבל כל שבוע ימי הפסח הוא רק מלוה לא מלך עלמה אף להראות שלא יאכל חמץ כי בכל לא חששה הוא לא ניכר קיומא שמניע מלעשותה מפני גזירת מלך כי הו' בשב ואל חששה ואולי לא יחפון עתה לאכול כלל לכך לא יאכל נבילה או שאר איסורין והחורה לא ליה להראות בפועל כי מפני המלוה ימנע מלעבור על לא חששה אולם במלות לא האכל חמץ הו' מלוה להראות בפועל כי ימנע מלאכול וזה לא הו' רק אם יאכל פת ולא יאכל חמץ בזה ניכר שמקיים הל"ח מפני גזירת מלך כי אם

#27 שדי חמד מערכת אכילה עמ' פב

ובר זה היה פשוט מאוד בעיני ולא הייתי לריך לכתבו כלל לולא שנודע לי שבעיר הזאת הרצה בעלי בתים וקלח מזינים יש מהם שהיו נוהגים לזכך על אכילת מלח בכל ימי הפסח בימים ובלילות כל זמן שעושים סעודה מצרכים המוליח ועל אכילת מלח כדרך מצרכים בשני הלילות . ויש מהם שהיו מצרכין רק בשני הלילות ושני ימים ראשונים ועמדתי מרעיד לקול השמועה וחקרתי בדבר והנה אמת והודעתי להם (בהכרזה בכל כ"ן) שלא יצרכו צרכות לצטלה כי מנהג זה לפי דעתי אין לו מקום ומנהג בטעות הוא ואף שראיתי להרצ יפה ללכ צח"צ שמדבריו יש לעשות סמוכים למנהגים הל"ל . ללע"ד דאין לסמוך ע"ז כמו שאבאר בס"ד והוא שכתב בד' ע"ל ע"ב

#28 רמב"ם הל' חמץ ומצה ו:א - מצות עשה מן התורה לאכול מצה בליל חמשה עשר שנאמר (שמות יב) בערב תאכלו מצות, בכל מקום ובכל זמן, ולא תלה אכילה זו בקרבן הפסח אלא זו מצוה בפני עצמה ומצותה כל הלילה, אבל בשאר הרגל אכילת מצה רשות, רצה אוכל מצה רצה אוכל אורז או דוחן או קליות או פירות, אבל בליל חמשה עשר בלבד חובה ומשאכל כזית יצא ידי חובתו.

#29 ס' מקראי קודש פסח ב עמ' קסט

כתב הרמב"ם (בהלכות חו"מ פ"ו ה"א) מ"ע מה"ת לאכול מצה בליל טו שנאמר בערב תאכלו מצות וכו' אבל בשאר ימות הרגל אכילת מצה רשות, רצה אוכל מצה רצה אוכל אורז. אבל בליל טו בלבד חובה, והרה"ג ר"י קיזלשטיין העיר על אריכות הלשון שגראה (כפילות, 2) וידידי הגר"ד רוזנטל אמר, דאפשר דשיטת הרמב"ם הוא כדעת האומרים דיש מצוה באכילת מצה כל ז' ואינו קורא לה רשות אלא לגבי לילה ראשונה שהיא חובה (עיין מעשה רב סימן קכה, ושו"ת חת"ס יור"ד סימן קצא, ובאבן עזרא פ' בא. ומג"א סימן תרלט סק"ז). ולכן כפל את דבריו אחר שכתב באכילת מצה כל ז' רשות חזר וכתב דבליל טו בלבד חובה היינו דבכל ז' חובה היא דלא הוי אבל מ"מ אית בהו ג"כ מצוה.

ולענ"ד י"ל, דאפילו אם נאמר שהיא מצוה היינו אם רוצה לאכול אבל בשאינו רוצה לאכול כלל י"ל דאינו מצוה כמו שחיטה (ויעוין בת' "משיב דבחה" סי' ט"ז) ובזה תרצתי קושית בנו של הג' "מצבת משה" (דף גה מספרו) שהקשה על ההיא דפסחים (דף סח) מר בריה דרבינא כולא שתא הוי יתיב בתעניתא לבד מעצרתא ופוריא ועריו"כ וכיצד דחה מצות אכילת מצה ומ"ש מאכילת עיוכ"פ.

#30 שו"ת הרא"ש כלל כג סימן ג - שאלת על הנחת תפילין בחול המועד. יש מהגאונים שאמרו שאין להניח תפילין בחול המועד, שאין צריך אות, שהן עצמן אות, שאסור בעשיית מלאכה בדבר שאינו אבד; ועוד, שחייב בישיבת סוכה בחג, ובפסח חייב באכילת מצה

#31 תוספות מס' מנחות לו: - יצאו שבתות וימים טובים שהן עצמן קרויין אות - לא משום דאסירי בעשיית מלאכה דאפ"י חולו של מועד דשרי בעשיית מלאכה איכא אות בפסח דאסור באכילת חמץ ובסוכות דחייב בסוכה...

#32 תוספות מס' מועד קטן יט. ד"ה - ...ובהלכות גדולות פסק דאסור להניח תפילין בחולו של מועד... שהן בעצמן אות יש לומר לפי שאין עושין מלאכה כי אם בדבר האבד אבל קשיא למאי דפרישית לעיל (דף ב. ד"ה משקין) דמלאכה דחול המועד מדרבנן היכי ממעט להו יש לומר הואיל ואוכל מצה ויושב בסוכה אין צריך אות

#33 דרשות ח"ס ח"ב רעג:ג - תוס' כתבו לשיטת הסוברים דחווה"מ אינו זמן תפילין מפני שיש בהן אות במצות וסוכה, וכתבתי במקום אחר שזה קצת ראייה לחזקוני שכו' דאע"ג דרשות מצה וסוכה מ"מ מצוה איכא אלא שאינו מ"ע כלילה ראשונה. וי"ל היינו מצותו כדי שיהיה לאות

#34 ס' מעשה רב

קפה שבעת ימים תאכל מצות כל שבעה מצוה ואינו קורא לה רשות אלא לגבי לילה ראשונה שהיא חובה ומצוה לגבי חובה רשות קרי להכו) אף על פי כן מצוה מדאורייתא הוא וכן פירשו יום טוב אין צריך אות פסח במצה סוכות בסוכה כח) ועוד כמה ראיות והיה מחבב מאוד מצות אכילת מצה כל שבעה וכיום טוב אחרון היה אוכל סעודה שלישית אף על פי שלא היה אוכל שלש סעודות בשאר ימים טובים מפני חביבות מצות אכילת מצה שזמנו הולך לו וכמוצאי יום טוב היה משתדל לטעום חמץ וכן חדש באורתא נגהי תמניסר. והיה נמנע לאכול לאחר פסח מצה שיוצאין בה ידי חובתו בפסח וכל זה להיכרא לעשיית המצוה שאין עושין אותה להנאה אלא מפני גזירת הבורא יתעלה שמו.

קפו המצות של כל ימי הפסח יהיו מחטים משומרות משעת קצירה והחמיר מאוד בדבר מחמת שבמדינתנו מצויין מאוד מי גשמים בימי הקציר והתבואה על פני השדה ועוד כמה חששות דהוי כמו אתחזק ריעותא.

#35 ערוך השולחן או"ח תעה: יח - ...ודע דכך מקובלני דאע"ג דאין חובת מצה רק בלילה הראשון מ"מ מצוה לאכול מצה כל ימי הפסח כדכתיב [שם טו] שבעת ימים תאכלו מצות והא דקרו לה רשות משום דמצוה לגבי חובה רשות קרו לה מפני שאין זה מ"ע אלא רצון ה' שיאכלו בני ישראל מצה כל ימי הפסח.

אמנם נראה דבעצם אין צורך להדר ולזרו לקיים מצות כמו דלא מצינו הידור להיות שוחט אף שלדעת הרמב"ם מקיימין מ"ע כל פעם ששותט (עיין היטב בדברי א"ו תבר"ש ריש הלכות שחיטה), ונראה דהיינו טעמא דבציצית דקא דכתיב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה', או בתפילין אפילו נימא כהפוסקים שגם מה"ת אין חיוב כל היום בתפילין דוקא א), מ"מ היא אות ולכן עלינו להשתדל לקיים המצוה וכלשון הרמב"ם (פ"ד דתפילין הלכה כ"ה) וז"ל, כל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הרי הוא עניו וירא שמים ואינו נמשך בשחוק ושיחה בטילה וכו', לפיכך צריך אדם להשתדל להיותן עליו כל היום שמצותן כך היא ע"ש, ולכן ראוי להדר בהני מצות, אבל שחיטה או נשיאת כפים שנית וכן מצה כל שבעה אף אי מקיימין מ"ע אין צריך להשתדל אחריהם בקיומם, וכן בציצית גופא אף שמקיימין מ"ע בכל בגד ובגד, לא מצינו מי שיהדר ללבוש כמה ד' כנפות להרבות במצות, דמאחר שיש לו כבר בגד עם ציצית ונתקיימה מטרת המצוה דהיינו הזכירה לעשייה כמ"ש, אינו צריך כלל להביא עצמו למצוה קיומית, שאין צורך להביא עצמו למצוה קיומית אלא במקום שיש מטרה מסוימת כמ"ש.

וכן משמע בתולין (קל"ט): דאיתא, כי יקרא קן צפור לפניך מה תלמוד לומר לפי שנאמר שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך יכול יחזור בהרים וגבעות כדי שימצא קן ת"ל כי יקרא, ופירש רש"י ד"ה שלח, לפי שנאמר ב' פעמים שומע אני לחזור אחר המצוה עד שתבוא לידו ע"ש, אבל בלי רבוי קרא לא ס"ד לחזור להרים וגבעות, והיינו טעמא דליכא חיוב להדר ולקיים המצוה כמ"ש, אבל באמת נראה דבשילוח הקן מהראוי להדר ולקיים המצוה (עיין פתחי תשובה ריש הלכות שילוח הקן), והיינו טעמא כיון דכתיב בה, למען יאריכון ימיה"ה הרי הקפידה תורה על מצוה זאת, ולא ממעטינן אלא שאין צריך לחזור בהרים וגבעות, אבל אי נודמן לו קן צפור מהראוי לחזור ולקיים המצוה, משא"כ בכל מצוה אין צריך להדר ולקיימה.

#37 ס' פסקי תשובות ס' תעה אות 66

שכרם. וצ"ע על דבריו, כי גם אכילת מצה מסוגל לכמה ענינים, כמש"כ בספה"ק בשם הזוה"ק פ' תצוה דף קפ"ג ע"ב דמצה הוא מיכלא דמהימנותא (סגולה לאמונה וכו"ה עפ"י הרוקח הנ"ל) ומיכלא דאסוותא (מאכל רפואה). 67. שו"ת אבני נזר סי' שע"ז וגליוני הש"ס פסחים ל"ח ע"א מדייקים כן מדברי המאור סוף

#38 שו"ת תשובות והנהגות ב ס' רלג

ונראה עוד שבלילה ראשונה כשמברכים על אכילת מצה כלול בתוכן כל המצוות של לילה ראשונה [שיש בלילה הראשונה מצוה בכל כזית וכזית כמ"ע ד"בערב תאכלו מצות" ד"משאכל כזית יצא"הא באכל יותר מקיים בכל חלק מאכילתו המצוה, וכמו שביארנו הדברים במועז"ז ח"ג סימן רנ"ב יעו"ש] ושל כל שבעה [שיש מצוה קיומית באכילה מצה כל ז' וכמ"ש] שאין לה הפסק, משא"כ בסוכה כיון שהיא מצוה חיובית כעין דירה לכן תיקנו כל פעם שנכנס או אוכל.

ולכאורה ראוי הדבר ונאה לכוון בלילה ראשונה על כל מצות שאוכל בימי הפסח שאז המצוה קיומית היא בברכה ועדיף, וכעין שמבואר באחרונים בפורים לכוון בשהחיינו ביום גם על מתנות לאביונים ומשלוח מנות ביום שעדיף בברכה, גם כאן מכוון על כל המצות ועדיף. וא"ש בזה נוסח הברכה על אכילת מצה ולא לאכול, שאין הכוונה רק על המצוה שעומד עכשיו לקיים אלא במשך כל החג ושפיר שייך הנוסח על אכילת מצה ולא לאכול מצה.

#39 תרגום יונתן שמות יב: יח - בניסן בארביסר יומין לירחא תכסון ית פסחא וברמשא דחמסר תיכלון פטירי עד יומא דעשרין וחד לירחא ברמשא דעשרין ותרין תיכלון חמיע:

#40 תורה תמימה הערות שמות יב: יח - ועיין בתרגום יונתן בפסוק זה כתב עד יומא דעשרין וחד לירחא ברמשא דעשרין ותרין תיכלון חמיע, ע"כ, ולא אדע מה רצה בתוספת שתי מלות האחרונות, ואם הם מדברי עצמו או מאיזה מדרש ואגדה, ואיך שהוא, תוספת דברים אלו מכוונת למה שנהגו גדולים מיוחדים לטעום חמץ בכניסת ליל מוצאי פסח [וכך שמעתי בשם הגר"א שהיה מבדיל במוצאי הפסח על כוס שכר חמץ], ואולי באמת סמכו על הת"י, והוא גם הוא כוון למנהג זה והטעם כדי לעשות היכר בין זמן האסור ומותר בחמץ, וכמו כשיוצאין מן הסוכה לבית עושין איזה היכר בהכשר הסוכה להורות ולהראות שפטורין ממנה כמבואר באו"ח סי' תרס"ו:

#41 ס' עקדת משה עמ' נח

ולענ"ד אפשר לומר עוד יותר לפי השיטות שמקיים מנהג באכילת מצה כל ימי הפסח, א"כ צודאי מנהג טוב להראות ולהבדיל בין אכילת מצה לחמץ, ולפי"ז הגר"א שעשה הבדלה על שכר חמץ, עשה מעשה לפי שיטתו דס"ל כחוקי וכנ"ל, ואף שאין כאן איסור כל חוסוף וכמש"כ המג"א והט"ו שם, דשלא צומנו לריך

כוונה לכו"ע, מ"מ הוי ממש דומי' דסוכה, ואף שיש לחלק, דבפסח די שאינו אוכל מצה, אבל מי צעני לאכול חמץ, מ"מ אי הוי אכילת מצה צשאר הימים מלות הרשות, א"ש מנהג זה, וסמכו על התרגום יונתן. ולפי"ז אפשר שהתרגום יונתן ג"כ ס"ל כצנר"ה הג"ל דיש מצוה באכילת מצה כל ימי הפסח.

#42 ספר הרוקח הל' פסח ס' רצא - האוכל מצה כהלכתה שבעה ימים כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית דכתיב מצות יאכל את שבעת הימים, ימים אין כתי' כאן אלא שבעת הימים, שבעה ימי בראשית.

#43 בראשית פרק ב - וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה. ויטע ה' אלקים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר. ויצמח ה' אלקים מן האדמה כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע...ויקח ה' אלקים את האדם וינחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה.

#44 פירוש בעלי התוספות שם - ויפח באפיו נשמת חיים. ברא האדם הנשמה מן העליונים והגוף מן התחתונים.

#45 רמ"א או"ח ו:א - יש לפרש "שמפליא לעשות" במה ששומר רוח האדם בקרבו, וקושר דבר רוחני בדבר גשמי, והכל הוא ע"י שהוא רופא כל בשר, כי אז האדם בקו הבריאות ונשמתו משתמרת בקרבו (דברי עצמו).

#46 מס' סנהדרין צא. - אמר ליה אנטונינוס לרבי גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין, כיצד? גוף אומר נשמה חטאת, שמיום שפירשה ממני הריני מוטל כאבן דומם בקבר. ונשמה אומרת גוף חטא, שמיום שפירשתי ממנו הריני פורחת באויר כצפור. אמר ליה, אמשול לך משל, למה הדבר דומה למלך בשר ודם, שהיה לו פרדס נאה, והיה בו בכורות נאות, והושיב בו שני שומרים, אחד חיגר ואחד סומא. אמר לו חיגר לסומא בכורות נאות אני רואה בפרדס. בא והרכיבני ונביאם לאכלם. רכב חיגר על גבי סומא, והביאום ואכלום. לימים בא בעל פרדס. אמר להן: בכורות נאות היכן הן אמר לו חיגר: כלום יש לי רגלים להלך בהן - אמר לו סומא: כלום יש לי עינים לראות, מה עשה - הרכיב חיגר על גבי סומא ודן אותם כאחד. אף הקדוש ברוך הוא מביא נשמה וזורקה בגוף, ודן אותם כאחד.

#47 ספר מסילת ישרים פרק א - והנה שמו הקדוש ברוך הוא לאדם במקום שרבים בו המרחיקים אותו ממנו יתברך, והם הם התאוות החמריות אשר אם ימשך אחריהן הנה הוא מתרחק והולך מן הטוב האמיתי, ונמצא שהוא מושם באמת בתוך המלחמה החזקה...וכפי השיעור אשר כבש את יצרו ותאוותיו ונתרחק מן המרחיקים אותו מהטוב ונשתדל לדבק בו, כן ישיגהו וישמח בו. ואם תעמיק עוד בענין תראה כי העולם נברא לשימוש האדם. אמנם הנה הוא עומד בשיקול גדול. כי אם האדם נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה הוא מתקלקל, ומקלקל העולם עמו. ואם הוא שולט בעצמו ונדבק בבוראו ומשתמש מן העולם רק להיות לו לסיוע לעבודת בוראו, הוא מתעלה והעולם עצמו מתעלה עמו.

#48 מגן אברהם שם - ובכוונות האר"י כתוב דהנשמה נהנית מרוחנית המאכל, והגוף נהנה מגשמיות המאכל, ומכח זה קשורים זה בזה ע"י המאכל:

#49 רש"י דברים יא:טז - השמרו לכם - כיון שתהיו אוכלים ושבעים, השמרו לכם שלא תבעטו, שאין אדם מורד בהקב"ה אלא מתוך שביעה, שנאמר (דברים ח:יב-יד) פן תאכל ושבעת ובקרך וצאנך ירבוון, מה הוא אומר אחריו, ורם לבבך ושכחת.

#50 בראשית רבה יד:ח - 'מן האדמה' - רבי ברכיה ורבי חלבו בשם רבי שמואל בר נחמן אמרו: ממקום כפרתו נברא, היך מה דאת אמר 'מזבח אדמה תעשה לוי' (שמות כ', כ). אמר הקב"ה: הרי אני בורא אותו ממקום כפרתו, והלואי יעמוד

#51 ויקרא ב:יא - כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'

#52 בעל הטורים שם - לא תעשה חמץ - לפי שיצר הרע דומה לשאור.

#53 זוהר תצוה עמוד קפב. - ...ודא איהו רזא דיצר הרע פולחנא נוכראה דאקרי אוף הכי שאור. ודא איהו יצר הרע, דהכי איהו יצר הרע בבר נש כחמיר בעיסה, עאל במעוי דבר נש זעיר זעיר, ולבתר אסגי ביה עד דכל גופא אתערב בהדיה...

#54 תלמוד ירושלמי מס' ברכות לג. - ר' תנחום בר איסבלוסטיקא מצלי ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתשבור ותשבית עולו של יצר הרע מלבינו שכך בראתנו לעשות רצונך ואנו חייבים לעשות רצונך את חפץ ואנו חפצים ומי מעכב שאור שבעיסה גלוי וידוע לפניך שאין בנו כח לעמוד בו אלא יר"מ ה' אלהי ואלהי אבותי שתשביתו מעלינו ותכניעוהו ונעשה רצונך כרצוננו בלבב שלם

#55 רש"י ברכות יז. - שאור שבעיסה - יצר הרע שבלבנו, המחמיצנו.

#56 מכליתא פ' בא ט - ושמרתם את המצות. ר' יאשיה אומר אל תקרי כן אלא ושמרתם את המצות כדרך שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצוה אלא אם בא מצוה לידך עשה אותה מיד.

#57 רש"י מגילה ו: - אין מעבירין כו' - משבא לידי אקדים לעשות, דהכי תניא במכילתא ושמרתם את המצות אם באת מצוה לידך אל תחמיצנה

#58 בראשית ג - בוצעת אפיך תאכל לחם עד שובך אל האדמה כי ממנה לקחת כי עפר אתה ואל עפר תשוב:

#59 ספר שערי קדושה לר' חיים ויטאל - חלק א שער ב - ונחזור בביאור ארבעה היסודות שיש אל קנין המדות. דע כי כל המדות הרעות מושרשות בארבע מדרגות נפש היסודית מצד הרע והקליפה אשר בה, ולכן כל המדות רעות נחלקות לארבעה מינים, וזה פרטם: יסוד האש ממנו נמשכת הגאווה... יסוד הרוח ממנו נמשך דבור... יסוד המים ממנו תאווה התענוגים... יסוד העפר ממנו מדת העצבות בכל פרטיו, ותולדותיה אחת, והוא העצלות לקיים התורה והמצוות מפני עצבונו על השגת קניני הבלי העולם הזה, או על היסורין הבאים עליו ואינו שמח בחלקו בשום דבר, גם עינו לא תשבע עושר.

#60 ס' הארת דרך עמ' רז גאווה, כעס, רדיפת הכבוד הן מידות באדם; שיחה בטילה, שקרים ולה"ר הן מידות באדם; תאוה - היא מדה באדם. עצלות - גם היא מדה באדם ובמה נשתנתה מדת העצלות? ר' אברהם גרודזינסקי זצ"ל כותב ("מורה אברהם", עמ' רז), שעצלות איננה מדה פרטית ואף איננה מדה כללית. עצלות היא עצמותו של האדם אשר נוצר מעפר וכל מהותו היא עפר. אפילו יעבוד אדם בכל כוחותיו לקנות מדת הזריזות, במעשה, בלימוד, בהפעלת כח המחשבה, אעפ"כ אינו יכול בשום אופן לנתק עצמו ממציותו. מציאות זו בולמת כח התנועה של האדם: תנועת האברים החיצוניים, תנועת המחשבה והשכל, תנועת ההרגשה הפנימית שבלב.

#61 ספר מסילת ישרים פרק ו - כָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר, חֲזוּק גְּדוֹל צָרִיף הָאָדָם לְהִתְחַזֵּק וּלְהִתְגַּבֵּר בְּזָרִיזוּת לַעֲשׂוֹת הַמְּצֻוֹת בְּהַשְׁלִיכוֹ מֵעַלְיוֹ כִּבְדֵי הָעֲצָלָה הַמְּעַכֵּבֶת עַל יָדוֹ. וְתִרְאֶה שֶׁהַמְּלָאכִים מְשַׁתְּבָּחִים בְּמִדָּה הַטּוֹבָה הַזֹּאת, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (תהלים קג, כ), "גְּבוּרֵי כַח עוֹשֵׂי דְבָרָו לְשִׁמְעַע בְּקוֹל דְּבָרָו". וְאוֹמֵר (יחזקאל א, יד), "וְהַחֲחִיזוּ רְצוּא וְשׁוֹב כְּמִרְאֵה הַבְּזֵק". וְהִנֵּה הָאָדָם הוּא אָדָם וְלֹא מְלָאָךְ, עַל כֵּן אֵי אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיִּגְיַע לְגַבּוּרְתוֹ שֶׁל הַמְּלָאָךְ, אֲךָ וְדַאי שֶׁכָּל מֶה שֶׁיּוּכַל לְהִתְקַרֵּב בְּמִדְרָגָתוֹ אֵלָיו רְאוּי הוּא שֶׁיִּתְקַרֵּב. וְדוּד הִיָּה מְשַׁבֵּחַ עַל חֻלְקוֹ וְאוֹמֵר (תהלים קיט, ס), "חֲשִׁיתִי וְלֹא הִתְמַהֵמְהִיתִי לְשִׁמּוֹר מְצֻוֹתֶיךָ."

#62 מס' ברכות יב: - בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע ומפני מה לא קבעוה משום טורח צבור מאי טעמא... אמר רבי יוסי בר אבין משום דכתיב בה האי קרא כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו

#63 במדבר כג: כד - הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא לא ישכב עד לאכל טרף ודם חללים ישפתה

#64 רש"י שם - הן עם כלביא יקום וגוי' - כשהן עומדין משינתם שחרית הן מתגברים כלביא וכארי לחטוף את המצות ללבוש טלית לקרוא את שמע ולהניח תפילין.

#65 מס' יומא לה: - תנו רבנן: עני ועשיר רשע באין לדין, לעני אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר: עני הייתי וטרוד במזונותי אומרים לו: כלום עני היית יותר מהלל? אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרפעיק, חציו היה נותן לשומר בית המדרש, וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו. פעם אחת לא מצא להשתכר, ולא הניחו שומר בית המדרש להכנס. עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי אלהים חיים מפי שמעיה ואבטליון.... עשיר אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי אומרים לו כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר? אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום שהניח לו אביו אלף עיירות ביבשה, וכנגדן אלף ספינות בים, ובכל יום ויום נוטל נאד של קמח על כתיפו ומהלך מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה... רשע אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר: נאה הייתי וטרוד ביצרי הייתי, אומרים לו: כלום נאה היית מיוסף? אמרו עליו על יוסף הצדיק: בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים, בגדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית, בגדים שלבשה לו ערבית לא לבשה לו שחרית. אמרה לו: השמע לי! אמר לה: לאו. אמרה לו: הריני חובשתך בבית האסורין... נתנה לו אלף ככרי כסף לשמוע אליה לשכב אצלה להיות עמה ולא רצה לשמוע אליה... נמצא, הלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים, יוסף מחייב את הרשעים.

#66 משנה מס' אבות ב: טו - רבי טרפון אומר, היום קצר והמלאכה מרבה, והפועלים עצלים, והשכר הרבה, ובעל הבית דוחק.

והפועלים עצלים. אלו בני אדם שמתעצלין ללמוד תורה. כי גם החכמים
#67 פ' רבינו יונה שם הזריזין מתעצלין בה, כי טבע האדם הוא להתעצל ואין אדם ניצל ממנה אלא יש
מרבה ויש ממעט.

#68 משנה מס' אבות ב: טז - הוא היה אומר, לא עליך המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין לבטל ממנה.

#69 פ' רבינו יונה שם כ. הוא היה אומר: לא עליך המלאכה לגמור. שלא תעלה על דעתך, אינני רחב
לב ולא אוכל לגומרה, ומה יתרון בעמלי ומה אועיל ביגיעתי, שלא עליך לגומרה
אלא אחר שבתורה אתה עמל קיימת מצות בוראך.